

FRED

ELLER FÖRÖDELSE?

KRIGET i Polen blev ett hastigt avslutat kapitel. När detta skrives, kunde det om läget i väster sägas, att »det var ej krig; det var ej fred; det vägde mellan båda»; endast kriget till sjöss har präglats av full aktivitet. Och längst i öster har Sovjetryssland sprängt sitt hölje, pressande sig med lock och pock fram över småstaterna vid dess västra och sydvästra gräns. Hitler har efter det segerrika polska fälttågets slut ömsom hotfullt, ömsom bevekande deklarerat Tysklands önskan om fred. Daladier och Chamberlain ha även betygat sin fredsvilja men ställt obetingade villkor för upptagande av förhandlingar. Ännu ha inga neutrala stater ansett det lönt att erbjuda sina bona officia. Roosevelt synes av brist på utfästelser från de krigförande frukta för att upprepa de lönlösa fredsförsök, som Wilson kring julen 1916 gjorde. Intet av de krigförande folken kan önska det totala krigets öppnande; intet utanförstående folk torde stå efter att få kasta sig in i en strid, vars förödelse ingen kan beräkna. Lika fullt synas folken nu liksom under världskriget visserligen tveksamt men ändock motståndslöst och nästan ödesbestämt drivas fram mot fasorna.

Innan det kulturförhärjande dramat spelas upp och så länge den stora rysande tvekan ännu behärskar kombattantmakterna, kan ingen undgå att ställa sig den Hørupska frågan: »Hvad kan det nytte?»

Tyskland har under krigets hittillsvarande fas visat en militär beredskap, som uppenbarligen är vida större än man trodde före kriget. Den fullständiga militariseringen av staten har gjort denna till en levande krigsmaskin. Men Tyskland måste anses sårbart. Dess utrikespolitiska läge har försämrats. Relationerna till Italien ha blivit skönjbart kyligare; Ryssland har spärrat den tyska expansionen i öster och är förvisso ej den vän, som offrar allt eller ens något för säkerställande av Tysklands hegemoni i Centraleuropa; Italien och Ryssland tävla om att göra det av Tyskland eftertraktade Balkan till sin intressesfär. Den

sovjetvänliga politiken har blivit en black om foten för Tyskland i dess penetrationer och rubbat många kontinentalländers tilltro till den tyska utrikespolitikens raklinjiga bevekelsegrunder. Tysklands materiella motståndskraft vid ett nötningskrig måste trots rysspakten, trots organisationsförmågan och trots folkets förmåga av uppoffringar och disciplin antagas vara bräcklig. »Protegerandet» längs hela östra gränsen av motspänstiga folk av främmande ras har hastigt givit Tyskland samma minoritetsproblem som Tjeckoslovakien och Polen hade att brottas med och som delvis vållade dessa staters fall. Hur hållfast den folkmoraliska fronten i Tysklands breda lager kan visa sig vara vid en krigisk uthållighetstävlan, kan man endast gissa sig till. Även om västmakterna ej bli i stånd att militärt slå ner Tyskland, är dess läge fyllt av så stora risker och så små vinstchanser, att man kan förstå Hitlers vädjanden om fred.

Västmakternas segermöjligheter synas ligga icke så mycket på det militära som på det ekonomiska planet. Det måste med säkerhet antas, att de äga en större uthållighet, och ha därigenom det övertaget att deras krav på medborgarna icke behöva bli lika outhärdliga som Tysklands. De löpa visserligen risk, att Italien och Ryssland kunna inträda i kriget på deras fiendes sida, men ohägnen härav får jämföras med Tysklands ohägn av Rysslands framträngande mot Centraleuropa. Västmakterna ha dessutom fördelen att strida för principer av samma sort, som gjorde ententemakternas krigföring under världskriget enligt den mäktiga propagandan nästan religiöst färgad och just därför svårövervinnelig. Efter det polska fälttåget har tyskarnas krig ej samma etiska målsättning som när det gällde »Versaillesdiktatet» utan ter sig helt visst även för de lojalaste soldater som ett krig för krigets eller styrkans egen skull.

Det har nyligen sagts, att ett modernt krig till följd av de omätliga ekonomiska prestationerna kostar segraren lika mycket som den besegrade. Ett utdraget krig måste för långliga tider framåt utarma de tre krigförande makterna och hart när omöjliggöra de kulturuppgifter, som vår tids samvete fordrar. Det måste i första hand ge de utanförstående staterna favören att ekonomiskt profitera av de tre stormakternas trångmål. Det måste dessutom ge fördomsfria och expansiva stater chansen att, bokstavligt talat, i rätt ögonblick skära mer eller mindre breda remmar ur de krigförandes ryggar. Vem som än segrar kan slutet bli en kris för

den västerländska kulturkretsen, varur denna sent om ens någonsin kan resa sig.

Västmakterna kunna från sina utgångspunkter skriva sig tillgodo, att de hållit sitt löfte, när de kastade sina folk ut i kriget för något för dem så fjärran som Danzig och Korridoren. Efter rysk-tyska paktens ingående voro deras möjligheter att bispringa Polen i Polen inga. Och åtagandet som ordningspolis i Osteuropa måste överstiga deras förmåga, när Tyskland och Ryssland läto sina intressen ingå fusion. Det måste vidare ur nordisk synpunkt krediteras västmakterna, att de vid sommarens Moskvaförhandlingar icke till egen fördel bortslumpade Balticums och Nordens frihet. I nuvarande situation och då krafterna måste koncentreras på kriget med Tyskland stå Västmakterna inför risken att — man skulle kunna säga — varje vecka se en ny rysk gränsstats frihet äventyrad, utan möjlighet för dem att förhindra denna Sovjetunionens breda strategiska uppmarsch. I detta hänseende måste Tysklands och Västmakternas innersta intressen vara nära sammanfallande, och i vart fall måste kränkningarna av småstaternas integritet strida mot de ideologiska mål, för vilket västmakterna gått ut i kriget. Och skulle det lyckas England och Frankrike att militärt besegra samt lamslå Tyskland, kan det tänkas, att Sovjetunionen, inspirerad av den nya panslavismen, även tar det nu av tyskarna ockuperade Polen i beslag och tränger vidare fram i det gamla Habsburgska väldets slaviska delar. En sådan utsikt kan givetvis icke vara lockande för tyskarna; den måste vara rent dekuragerande även för Västmakterna, i dessas krig för Polens frihet, liksom för polackerna själva, som därigenom komme ur askan i elden. Lika litet kan England undgå att räkna med ryskt hot från andra delar av Sovjetunionen, där engelska intressen stå på spel. Ryssland översvämande över sina naturliga språkbräddar måste innebära en försvagning av både Tysklands och västmakternas strategiska ställning. Även de, som i Englands krig se en strid för friheten och nästan vilja se denna strid utkämpad till sista engelsman, måste eftersinna, att England därunder, alla tänkbara vapenframgångar till trots, vid slutet kan ha dragit det kortaste och Sovjetunionen det längsta strået. Och varje utpinande av det engelska världsväldets kraft är också en nedsättning av det europeiska Englands förmåga att fullfölja sin traditionella uppgift som de europeiska småstaternas stödjare.

Vi behöva här icke utbreda oss om de humanitära värden, som varje krig och framför allt ett intensifierat modernt krig på det brutalaste sätt måste kränka. Det vore otroligt, om icke fruktan och avskyn härför vore ännu större i kombattantstaterna än i de neutrala, ännu så länge ofta sorglöst optimistiska länderna. Vi skola ej heller särskilt understryka de neutrala staternas växande svårigheter för sin handel, sin folkförsörjning och tilläventyrs sitt fulla oberoende. Ur mänsklig synpunkt kan deras belägenhet, hur bekymmersam den än må bli, dock aldrig jämföras med de krigförande staternas, där ungdomen är dömd att förblöda, där kulturskapelserna skola läggas i ruiner och där seklers mödosamma uppbyggnadsarbete skall slås i spillror.

Därför frågar man sig förvisso nu över hela världen: Finns det ingen utsikt till en sådan frontförändring i Tyskland, som öppnar utsikter till fred, innan katastrofen fullbordats och innan folkhatet hunnit förvilda vår världsdel? Man torde ha rätt att tolka västmakternas fredsvillkor därhän, att de — måhända med vissa gränsjämkningar — fordra restaurerandet både av Polen (åtminstone det av tyskarna nu besatta, egentliga Polen) och av det forna Tjeckoslovakiens slaviska delar. Vidare kräva de garantier för att den var sjätte månad återkommande tyska diplomatiska och territoriella aktionen upphör. I dessa garantier måste framför allt ligga kravet på en nedrustning samt upprättandet av ett nytt mellanfolkligt fredsinstrument, med bättre fäste i verklighetens mark än det Wilson—Clemenceauska folkförbundet. Västmakternas försummelse att i tid uti ett större sammanhang justera Versaillesfredens resterande orättvisor på olika håll i Europa borde samtidigt gottgöras. På denna grundval borde frågan om ekonomiska intressesfärer därefter kunna lösas, i en anda höjd över Versaillesfredens hämndkänslor, utan annekteringsmetoder men med beaktande av varje stats behov och förmåga, allt med målet att främja hela Europas välstånd. Även nationaliteternas problem borde samtidigt kunna bringas till en lösning, frigjord från nutida animaliska instinkter. En sådan fred skulle varken få sanktionera våldet eller uppskjuta problemens knäckande. Den skulle vara preventiv och konstruktiv. Den skulle bygga på den dyrköpta insikten för Europa, att en rättvis fred för varje stat i längden är förmånligare än ett segerrikt krig.

Då Tyskland mänskligt att döma trots alla pakter nu är hårdast pressat samt vid ett långvarigt krig löper de största yttre

Fred eller förödelse?

och inre riskerna, ställer mänskligheten sitt hopp främst till den tyska riksledningens förmåga av självövertägnelse. För Tyskland torde nu segern över sig självt vara den största segern. Ännu borde det förnuftsmässigt finnas utsikter till fred och till en sådan fred, varpå ett nytt, mindre pansarklätt och högre kultiverat Europa kan bygga en blomstrande framtid. Ännu borde det vara tid att hejda det vilda raseriets makter, innan dessa med den en gång i tiden civilisatoriska teknikens hjälp föra Aftonlandet till undergången.

14 okt. 1939.